

5. Lysenko, N. V. (2015). *Eko – oko: doshkilnyk piznaie svit pryrody: navchalno-metodychnyi posibnyk [Eco-eye: a preschooler cognizes the world of nature: manual guide]*. K.: Vydavnychi Dim «Slovo» [in Ukrainian].
6. Nikolaeva, S. N. (2002). *Teoriia i metodika ekologicheskogo obrazovaniia detei: ucheb. posobie dlia stud. vyssh. ped. ucheb. zavedeni [Theory and teaching methods of ecological education of children: manual for students of higher pedagogical educational institutions]*. Moskva [in Russian].
7. Iasvin, V. A. (2000). *Psikhologiiia otnosheniia k prirode [Psychology of attitude to nature]*. M.: Smysl [in Russian].

(англійською переклала В.В. Слабоуз - доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК 374.7

КУЦЕНКО Тетяна

канд. педагогічних наук, доцент кафедри наукових основ управління і психології, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

вул. Алчевських, 29, м. Харків, Україна, 61002

E-mail: work.ukr20@gmail.com

НАВЧАННЯ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ: СУЧАСНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ ВИКЛИКИ

Анотація. Дана стаття присвячена висвітленню європейської нормативно-правової бази та освітніх програм, за якими здійснюється навчання протягом життя. Уточнено суть, мету і характерні ознаки навчання протягом життя; визначено його переваги та етапи здійснення. Розкрито європейські документи, які регулюють організацію навчання протягом життя (Резолюція, прийнята Радою ЄС, про оновлену Європейську програму навчання дорослих; Європейська рамка кваліфікацій; Рекомендації Ради ЄС щодо підвищення кваліфікації; Рекомендації Європейського парламенту і Ради щодо ключових компетентностей для навчання протягом життя, Меморандум про навчання протягом життя). Охарактеризовано особливості реалізації Програми Європейської Комісії щодо навчання протягом життя, яка передбачає впровадження чотирьох підпрограм, а саме: програми професійної освіти та навчання «The Leonardo da Vinci programme», програми освіти для дорослих «Grundtvig», провідної програми обміну студентами, викладачами закладів вищої освіти Європейського Союзу «Erasmus» і програми «Comenius», яка орієнтується на дошкільну, початкову і середню освіту і фокусується на навчанні учнів і вчителів. Визначено інші програми і проекти, пов'язані із навчанням протягом життя, зокрема: «Transversal» (короткі, інтенсивні навчальні візити для спеціалістів у галузі освіти та професійної підготовки), «Jean Monnet» (стимулює викладання, роздуми та дискусії з питань європейської інтеграції із залученням закладів вищої освіти) і «Horizon-2020» (має на меті підтримку досліджень і розвиток інновацій та їх інтеграцію). Визначено пріоритетні напрями реалізації освітніх проектів у межах програм співробітництва з ЄС та закладами освіти України.

© Куценко Т., 2020

Ключові слова: навчання протягом життя; нормативно-правова база; освітні програми; проекти; етапи; розвиток.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Процеси глобалізації та інтенсифікації розвитку суспільства, у якому інформація постійно і швидко змінюється, вимагають від сучасної людини набувати й оновлювати свої знання та уміння протягом усього життя (як на роботі, так і в особистому житті), аби бути адаптованим і самореалізованим у сучасному соціумі, залишатися конкурентоспроможними на ринку праці. Тому зараз людині надзвичайно важливо оволодіти вмінням навчатися протягом життя – умінням, яке називають основним у постійно змінюваному технологічному суспільстві [10; 17].

Орієнтація на навчання протягом життя визнається важливою і необхідною в Європі для подолання економічних викликів, з якими вона стикається. Водночас, дії та ініціативи на європейському рівні покращують наше розуміння того, як реагувати на виклики у сфері освіти України. З огляду на це актуальним і корисним є вивчення особливостей реалізації європейських освітніх програм і проектів щодо навчання протягом життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Слід зазначити, що певні аспекти проблеми навчання протягом життя розкриваються в роботах вітчизняних та закордонних учених. Так, освіта протягом життя як чинник розвитку й досягнення успіху в житті досліджується у працях М. М. Карпенко, О. О. Маркозової. Європейський досвід навчання протягом життя частково висвітлено в роботах А. А. Єретик, В. В. Іванько, С. М. Морозова, О. М. Полянничко. Щодо закордонних дослідників, проблеми освіти впродовж життя вивчаються М. Laal, S. Walters та ін. Утім, сучасні особливості організації навчання протягом життя у країнах Європи окремо не розглядалися науковцями, що і зумовило вибір теми дослідження.

Формулювання цілей статті. Мета статті – розкрити європейську нормативно-правову базу та освітні програми, за якими здійснюється навчання протягом життя у країнах Європи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналіз наукової літератури (В. В. Іванько, Н. М. Гончаренко, М. М. Карпенко, О. О. Маркозова, С. М. Морозова, С. І. Синенко, М. Laal, S. Walters) і європейської освітньої нормативно-правової бази свідчить про те, що навчання протягом життя – це тривалий процес, спрямований на особистісний і професійний розвиток. Так, довідникова література визначає навчання протягом життя як процес набуття знань, умінь та навичок упродовж життя, який дозволяє підвищити якість роботи [11]; гнучке, різноманітне і доступне в будь-який час навчання, яке охоплює знання, уміння та навички, соціальні якості і самоусвідомлення [10; 15]. Окрім того, навчання протягом життя є формою самоініційованого навчання, яке фокусується на особистісному розвитку, процес постійного навчання та розвитку, що включає тривалий професійний розвиток; навчання, яке відбувається поза межами закладів освіти і триває все життя [12]. Його метою є підвищення якості життя і перспектив у професійній сфері [10; 11; 15], а характерними ознаками: добровільність, самомотивація і самоініціювання, часто неформальний характер,

безоплатність, орієнтація на особистий розвиток та інтерес, залучення самонавчання [12].

Навчання протягом життя включає всі етапи навчання, починаючи з дошкільної освіти і закінчуючи навчанням після виходу на пенсію, а також формальне, неформальне та інформальне навчання. Це означає, що таке навчання – це процес, який відбувається у будь-який час і в будь-якому місці; процес безперервного навчання, який зумовлюється не лише індивідуальними потребами, але й вимогами суспільства [10, С. 470].

Навчання протягом життя дає можливість не лише опанувати щось нове й оновлювати свої знання та вміння, але й навчатися на більш високому, просунутому рівні. Це, у свою чергу, означає важливість особистості залишатися відкритою до змін і гнучкою й узгоджувати освітні впливи із власними індивідуальними можливостями [10].

Безумовними перевагами навчання протягом життя є: підвищення рівня самомотивації; усвідомлення особистих прагнень і встановлення нових цілей; виклик традиційним системам освіти завдяки впровадженню більш конкурентоспроможних й інноваційних програм і методів навчання; розширення можливостей навчання; покращення особистих і професійних навичок, підвищений рівень самовпевненості, краща адаптація до соціально-економічних умов, які постійно змінюються, зняття соціальної напруженості в соціумі; налагодження співпраці з іноземними установами; підвищення конкурентоспроможності європейської освіти [1; 2; 3; 12]

Етапами здійснення навчання протягом життя є [12]:

- виявлення особистих інтересів людини та цілей навчання, а також мотивів, що спонукають до навчання,;
- створення переліку того, що хотілося або є можливість вивчити, конкретизація сфери інтересів;
- виявлення можливостей і засобів навчання, пошук доступних ресурсів, завдяки яким можна здійснювати навчання;
- структурування свого режиму дня з урахуванням навчання (визначення часу і місця навчання);
- встановлення власних зобов'язань у навчанні.

Серед європейських документів, які регулюють здійснення навчання протягом життя, є такі: Резолюція, прийнята Радою ЄС, про оновлену Європейську програму навчання дорослих (Council Resolution on a renewed European agenda for adult learning), яка підкреслює необхідність значно збільшити участь дорослих у формальному, неформальному та інформальному навчанні для здобуття робочих навичок, активної громадської позиції та особистого розвитку [8]; Європейська рамка кваліфікацій (The European Qualifications Framework), де описані життєво необхідні знання й уміння людини, особистісні цінності і здібності [7]; Рекомендації Ради ЄС щодо підвищення кваліфікації (Council Recommendation of Upskilling Pathways), які спрямовані на те, щоб допомогти дорослим здобути мінімальний рівень грамотності, математичні й цифрові навички [6]; Рекомендації Європейського парламенту і Ради щодо ключових компетентностей для навчання протягом життя (Recommendation of the European Parliament and of the Council on Key Competences for Lifelong Learning), де визначені й охарактеризовані життєво важливі компетентності (спілкування рідною мовою, спілкування іноземною мовою, математична компетентність і базові компетентності в технологіях, цифрова компетентність, формування вміння

вчитися, соціальні й громадянські компетентності, ініціативність і підприємництво, культурна обізнаність і самовираження) [13], Меморандум про навчання протягом життя (A Memorandum on Lifelong Learning), який розкриває завдання, особливості та досвід здійснення навчання протягом життя в різних країнах Європи [5].

Завдяки цим документам була створена робоча група ET 2020 щодо навчання дорослих, яка складається з національних експертів, європейських соціальних партнерів та членів громадянського суспільства. Група обмінюється та аналізує інформацію та розробляє політичні вказівки у галузі навчання дорослих на основі найкращих практик, що приймаються з усієї Європи. Також була створена мережа національних координаторів, які сприяють навчанню дорослих у своїх країнах, надають рекомендації та підтримку політики, збирають та поширюють найкращі практики. Електронна платформа для навчання дорослих в Європі (EPALE) надає багатомовний інтернет-простір для обміну, демонстрації та просування кращих практик у навчанні дорослих [16].

Однією з програм, що реалізовується в цій галузі, є Програма Європейської Комісії щодо навчання протягом життя (The European Commission's Lifelong Learning Programme), яка діє з 2007 р. й орієнтується на мотивацію людей на всіх етапах їхнього життя розширювати власний досвід та розвивати освітню галузь [9]. Вона надає освітні гранти та забезпечує можливість організаціям, персоналу та учням, які вчаться в різних країнах Європи, працювати разом, вчитися на досвіді один одного та розширювати досвід інших культур та мов. Завдяки бюджету майже 7 мільярдів євро на 2007-2013 рр., програма фінансувала цілу низку заходів, включаючи обміни, навчальні візити та роботи в мережі. Важливо відзначити, що ця програма охоплює людей різного віку (не лише дорослих) і передбачає впровадження чотирьох підпрограм, які фінансують проекти на різних рівнях освіти, і кожна спрямована на конкретну цільову групу, зокрема [9]:

- програма професійної освіти та навчання «The Leonardo da Vinci programme» (з 1995 р.) передбачає фінансування осіб, які проводять період за кордоном для вдосконалення своїх компетенцій, знань та навичок, а також для співпраці між організаціями, секторами та країнами з метою підвищення якості професійної підготовки. Ця програма підтримує розвиток навичок та навчання шляхом фінансування робочих місць та проектів партнерства для підвищення якості навчання в Європі. До них відносяться ініціативи "мобільності", що дозволяють людям проходити навчання в іншій країні, проекти співпраці для передачі або розвитку інноваційних практик та мережі, орієнтованої на актуальні освітні теми. Ця програма дає можливість організаціям у галузі професійної освіти працювати з партнерами з усієї Європи, обмінюватися кращими практиками та розширювати досвід своїх співробітників. Це робить професійно-технічну освіту більш привабливою для молодих людей, забезпечує здобуття ними нових навичок, знань та кваліфікацій, підвищує загальну конкурентоспроможність європейського ринку праці. Ключовими для програми є інноваційні проекти, спрямовані на підвищення якості освітніх систем шляхом розробки та поширення напрацювань у сфері інноваційної політики, курсів, методів навчання, матеріалів і процедур;

- програма освіти для дорослих «Grundtvig» (з 2000 р.) орієнтується на освітні потреби учнів, навчання дорослих та «альтернативні» курси навчання, а також організації, що надають ці послуги (відповідні асоціації, консультаційні організації, інформаційні служби, підприємства, добровільні групи, дослідницькі

центри тощо). Програма має на меті надання дорослим людям більше способів і можливостей поліпшити їхні знання та вміння, полегшити їхній особистісний розвиток, підвищити перспективи працевлаштування та, загалом, розвинути сектор освіти для дорослих по всій Європі, а також дати можливість більшій кількості людей використовувати культурний досвід навчання, особливо в інших європейських країнах. Програма охоплює не лише вчителів, тренерів, співробітників та організації, що працюють у галузі освіти, а й учнів та фінансує низку заходів, спрямованих на підтримку педагогічного колективу закладу освіти з метою виїзду за кордон для розширення та обміну навчальним досвідом. Інші масштабні ініціативи включають встановлення контактів та партнерство між зазначеними організаціями в різних країнах;

- провідна програма обміну студентами, викладачами закладів вищої освіти Європейського Союзу «Erasmus» (з 1987 р.) упроваджується з метою підвищення мобільності студентів у межах Європи. Ця програма сприяє мобільності студентів і педагогічних працівників у роботі та навчанні та заохочує транснаціональні проекти співробітництва серед університетів по всій Європі. Ця програма набула статусу соціального та культурного явища. Вона надає багатьом студентам і викладачам європейських університетів перший шанс жити та навчатися за кордоном;

- програма «Comenius», яка орієнтована на дошкільну, початкову і середню освіту й актуальна для всіх, хто бере участь у навчанні на базі школи, але в першу чергу фокусується на учнях і вчителів. Також до неї можуть бути залучені органи місцевої влади, представники батьківських асоціацій, громадських організацій та закладів вищої освіти. Програма має на меті допомогти молоді та педагогічним працівникам краще зрозуміти коло європейських культур, мов та цінностей, поліпшити мобільність учнів (індивідуальна мобільність учнів дає можливість школярам навчатися за кордоном до десяти місяців) та педагогічних працівників у межах ЄС, покращення партнерських відносин між закладами освіти в різних державах-членах ЄС, заохочувати вивчення мов, підвищення якості виміру підготовки вчителів, удосконалити педагогічні підходи та управління школою, сформувані в особистості основні життєві навички та компетенції, необхідні для її розвитку, майбутньої зайнятості та активної громадської позиції. Програма охоплює питання, пов'язані з поточними дискусійними проблемами та розвитком шкільної політики (мотивація до навчання, формування бажання та вміння вчитися, ключові компетентності, цифровий навчальний контент та інклюзивна освіта). Організації та заклади освіти з різних європейських країн, які беруть участь у програмі, можуть співпрацювати різними способами, як-то: партнерство шкіл (можливість взаємодії у школі та обмін класами); регіональні партнерства (співробітництво між різними регіонами); eTwinning (платформа Інтернету для вчителів та шкіл). Окрім того, у межах цієї програми можуть реалізовуватися багатосторонні проекти та мережі, у яких організації з різних країн спільно працюють над розробкою, просуванням та поширенням вартісної уваги практики та інновацій у шкільній освіті.

Серед інших проектів, пов'язаних із навчанням протягом життя, реалізуються такі: «Transversal» (навчання професіоналів, яке передбачає низку коротких, інтенсивних навчальних візитів для спеціалістів у галузі освіти та професійної підготовки по всій Європі), «Jean Monnet» (програма включає дії, які стимулюють викладання, роздуми та дискусії з питань європейської інтеграції, залучаючи заклади вищої освіти з усього світу) [9], «Horizon-2020»

(програма має на меті підтримку досліджень та розвиток інновацій, їх інтеграцію шляхом створення спільної та однорідної системи фінансування, починаючи з етапу розробки концепції і до її впровадження) [4; 14].

У реалізації освітніх проектів у межах програм співробітництва з ЄС закладами вищої освіти України реалізується більш, ніж 60 проектів, спільних з європейськими університетами, які фінансуються Європейською Комісією. Серед їхніх пріоритетних напрямів – упровадження механізмів забезпечення якості вищої освіти згідно з європейськими стандартами та рекомендаціями, модернізація програм підготовки фахівців, налагодження тісного співробітництва між університетами, промисловістю і структурами, які здійснюють інноваційну діяльність, задля розширення можливостей для підвищення якості навчання та викладання [4, С. 28].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, навчання протягом життя виходить із визнання людини найвищою цінністю соціуму і передбачає створення максимально сприятливих умов для інтелектуального, фізичного та культурного розвитку особистості, розкриття і задоволення її освітніх потреб, перетворення процесу навчання в постійний процес самовдосконалення. Для реалізації навчання протягом життя у країнах ЄС розроблена нормативно-правова база, що є основою для впровадження низки освітніх проектів і програм, спрямованих на особистісний і професійний розвиток їх учасників.

Дане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективними є аналіз особливостей здійснення освіти дорослих в Україні та визначення її досягнень і труднощів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Іванько В. В., Морозова С. М. Європейська концепція навчання протягом життя. *Молодий вчений*. 2018. № 4.3(56.3). С. 33-36.
2. Карпенко М. М. Освіта протягом життя як чинник людського розвитку. Аналітична записка. *Гуманітарний розвиток*. 2015. № 20. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1865/> (дата звернення: 26.01.2020).
3. Маркозова О. О. Навчання впродовж життя – необхідна передумова досягнення життєвого успіху людини. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2016. № 2(29). С. 198-205.
4. Синенко С. І., Гончаренко Н. М. Навчання протягом життя як складова європейської соціальної моделі неперервної освіти в умовах цивілізаційної кризи. *Science Rise. Педагогічна освіта*. 2015. № 12/5(17). С. 27-33.
5. A Memorandum on Lifelong Learning. 2000. 36 p. URL: http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf (Last accessed: 16.01.2020).
6. Council Recommendation of 19 December 2016 on Upskilling Pathways: New Opportunities for Adults. *Official Journal of the European Union*. 2016. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ%3AJOC_2016_484_R_0001 (Last accessed: 20.01.2020).
7. Council recommendation of 22 May 2017 on the European Qualifications Framework for lifelong learning and repealing the Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of

-
- the European Qualifications Framework for lifelong learning. URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9620-2017-INIT/en/pdf> (Last accessed: 14.01.2020).
8. Council Resolution on a renewed European agenda for adult learning 2011/C 372/01. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32011G1220\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32011G1220(01)) (Last accessed: 20.01.2020).
9. Introduction. The lifelong learning programme. URL: <https://www.europatrainingltd.com/LLP/index.cfm/Introduction/39> (Last accessed: 21.01.2020).
10. Laal M. Lifelong learning: what does it mean? *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2011. № 28. P. 470-474.
11. Lifelong learning. *The Cambridge English dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/словарь/английский/lifelong-learning> (Last accessed: 19.01.2020).
12. Lifelong learning. URL: <https://www.valamis.com/hub/lifelong-learning> (Last accessed: 26.01.2020).
13. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competences for Lifelong Learning. 30.12.2006. 9 p. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:en:PDF> (Last accessed: 16.01.2020).
14. Regulation (EU) № 1290/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 laying down the rules for participation and dissemination in "Horizon 2020 – the Framework Programme for Research and Innovation (2014-2020)" and repealing Regulation (EC) № 1906/2006. *Official Journal of the European Union*. 2013. URL: https://ec.europa.eu/inea/sites/inea/files/download/legal_framework/reg1290_2013participation_dissh2020.pdf (Last accessed: 17.01.2020)/
15. TeAchnology. Letter L Teaching Terms. The online teacher resource. 2010. URL: <http://www.teach-nology.com/glossary/terms/l> (Last accessed: 20.01.2020).
16. The importance of adult learning. URL: https://ec.europa.eu/education/policies/eu-policy-in-the-field-of-adult-learning_en (Last accessed: 17.01.2020).
17. Walters S. The planet will not survive if it is not a learning problem: sustainable development within learning through life. *International journal of lifelong education*. 2010. № 29(4). P. 427-436.

Стаття надійшла до редакції 17.12.2019.

КУЦЕНКО Татьяна

канд. педагогических наук, доцент кафедры научных основ управления и психологии, Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды

ул. Алчевских, 29, м. Харьков, Украина, 61002

E-mail: work.ukr20@gmail.com

ОБУЧЕНИЕ НА ПРОТЯЖЕНИЕ ЖИЗНИ: СОВРЕМЕННЫЕ ЕВРОПЕЙСКИЕ ВЫЗОВЫ

Резюме. В статье раскрывается европейская нормативно-правовая база и образовательные программы, согласно которым осуществляется обучение на

протяженні життя. Уточнені сутність, ціль і характерні особливості навчання на протяженні життя, визначені його переваги і етапи виконання. Розкриті європейські документи, які регулюють організацію навчання на протяженні життя (резольція, прийнята Радою Європи, об оновленій Європейській програмі навчання дорослих; Європейська рамка кваліфікацій; Рекомендації Європейського парламенту і Ради по ключовим компетентностям для навчання на протяженні життя; Меморандум об навчанні на протяженні життя). Охарактеризовані особливості реалізації Програми Європейської Комісії по навчанню на протяженні життя, яка передбачає впровадження чотирьох підпрограм, а саме: програми професійної освіти і навчання «The Leonardo da Vinci programme», програми освіти для дорослих «Grundtvig», провідної програми по обміну студентами, викладачами вищих навчальних закладів «Erasmus» і програми «Comenius», яка орієнтована на дошкільне, початкове і середнє навчання і фокусується на навчанні учнів і вчителів. Визначені інші програми і проекти, пов'язані з навчанням на протяженні життя, зокрема: «Transversal» (передбачає короткі, інтенсивні навчальні візити для фахівців в області освіти і професійної підготовки), «Jean Monnet» (стимулює викладання, роздуми і дискусії по питаннях європейської інтеграції з залученням вищих навчальних закладів) і «Horizon-2020» (направлена на підтримку досліджень і розвитку інновацій і їх інтеграцію). Визначені пріоритетні напрями реалізації освітніх проектів в межах програм співпраці з ЄС і навчальними закладами України.

Ключові слова: навчання на протяженні життя; нормативно-правова база; освітні програми; проекти; етапи; розвиток.

KUTSENKO Tetiana

Candidate of Pedagogical Sciences (Ph. D.), Associate Professor of Department of Scientific Basis of Management and Psychology, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

Alchevskiyh Street 29, Kharkiv, Ukraine, 61002

E-mail: work.ukr20@gmail.com

LIFELONG LEARNING: MODERN EUROPEAN CHALLENGES

Summary. The article presents European regulatory framework and educational programs which provide lifelong learning in Europe. The essence, aim and characteristic features of lifelong learning have been clarified in the article. The advantages of lifelong learning and the stages of implementation of it have been determined. The European documents that regulate the organization of lifelong learning have been revealed. The peculiarities of realization of the European Commission's Lifelong Learning Programme have been characterized.

Keywords: lifelong learning; regulatory framework; educational programmes; projects; stages; development.

Abstract. Introduction. The article is dedicated to the problem of revelation of regulatory framework and educational programs which provide lifelong learning. It is caused by the rapid development of the society and changes of information, which requires person's constant learning in order to be competitive, adaptive and realize own ambitions.

Analysis of publications. The analysis of lifelong education as a factor of personal development and success has been carried out by M. Karpenko,

O. Markozova. The European experience in lifelong learning has been partially revealed in the works of A. Yeretyk, V. Ivanko, S. Morozov, O. Polianychko. Moreover, the problems of lifelong learning have been studied by such foreign scientists as M. Laal, S. Walters and others.

Purpose. The purpose of the article is to reveal European regulatory framework and educational programs which provide lifelong learning in Europe.

Results. The essence, aim and characteristic features of lifelong learning have been clarified in the article. The advantages of lifelong learning and the stages of implementation of it have been determined. The European documents that regulate the organization of lifelong learning have been revealed. They are Council Resolution on a renewed European agenda for adult learning, the European Qualifications Framework, Council Recommendation of Upskilling Pathways, Recommendation of the European Parliament and of the Council on Key Competences for Lifelong Learning, A Memorandum on Lifelong Learning. The peculiarities of realization of the European Commission's Lifelong Learning Programme have been characterized. It includes introduction of four sub-programmes, namely: vocational education and training programme "The Leonardo da Vinci programme", adult education programme "Grundtvig", higher education programme "Erasmus" and school programme "Comenius". Other programmes and projects connected with lifelong education have been identified. They are learning professionals programme "Transversal", teaching and discussion programme "Jean Monnet", research and innovation programme "Horizon-2020". The priority areas for the implementation of educational projects in cooperation with the EU and Ukrainian institutions of higher education have been determined.

Conclusion. So, lifelong learning is based on recognition of a person as the highest value of society and means the creation of favorable conditions for person's intellectual, physical and cultural development, identification and satisfaction of his educational needs and transforming the learning process into a continuous process of self-improvement. In order to implement lifelong learning in the EU countries, the regulatory framework has been developed. It is a basis for introduction of educational projects and programmes aimed at personal and professional development of their participants.

REFERENCES

1. Ivanko, V., Morozova, S. (2018). Evropeiska kontseptsiia navchannia protiahom zhyttia [European lifetime learning concept]. *Young scientist*, 4.3(56.3), 33-36 (in Ukrainian).
2. Karpenko, M. (2015). Osvita protiahom zhyttia iak chynnyk liudskoho rozvytku [Lifelong learning as a factor of human development]. *Humanitarian development*, 20. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles/1865/> (in Ukrainian).
3. Markozova, O. (2016). Navchannia vprodovzh zhyttia – neobhidna peredumova dosiagnennia zhyttevoho uspihu liudyny [Lifelong learning – an essential condition for success in life of man]. *The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: Philosophy, philosophy of law, political science, sociology*, 2(29), 198-205 (in Ukrainian).
4. Synenko, S., Goncharenko, N. (2015). Navchannia protiahom zhyttia iak skladova evropeiskoi sotsialnoi modeli neperervnoi osvity v umovah tsyvilizatsiynoi kryzy [Lifelong education systems as a component of the European social model of continuous education in the conditions of

- civilizational crisis]. *Science Rise. Pedagogical education*, 12/5(17), 27-33 (in Ukrainian).
5. A Memorandum on Lifelong Learning. (2000). Retrieved from [http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum on Lifelong Learning.pdf](http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf).
  6. Council Recommendation of 19 December 2016 on Upskilling Pathways: New Opportunities for Adults. (2016). *Official Journal of the European Union*. Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ%3AJOC_2016_484_R_0001.
  7. Council recommendation of 22 May 2017 on the European Qualifications Framework for lifelong learning and repealing the Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning. Retrieved from <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9620-2017-INIT/en/pdf>.
  8. Council Resolution on a renewed European agenda for adult learning 2011/C 372/01. Retrieved from: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32011G1220\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32011G1220(01)).
  9. Introduction. The lifelong learning programme. Retrieved from: <https://www.europatrainingltd.com/LLP/index.cfm/Introduction/39>.
  10. Laal, M. (2011). Lifelong learning: what does it mean? *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 28, 470-474.
  11. Lifelong learning // The Cambridge English dictionary. Retrieved from: <https://dictionary.cambridge.org/ru/словарь/английский/lifelong-learning>.
  12. Lifelong learning. Retrieved from: <https://www.valamis.com/hub/lifelong-learning>.
  13. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competences for Lifelong Learning. 30.12.2006. 9 p. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:en:PDF>
  14. Regulation (EU) № 1290/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 laying down the rules for participation and dissemination in "Horizon 2020 – the Framework Programme for Research and Innovation (2014-2020)" and repealing Regulation (EC) № 1906/2006. *Official Journal of the European Union*. Retrieved from https://ec.europa.eu/inea/sites/inea/files/download/legal_framework/reg1290_2013participation_dissh2020.pdf
  15. TeAchnology. (2010). Letter L Teaching Terms. The online teacher resource. Retrieved from <http://www.teach-nology.com/glossary/terms/l>.
  16. The importance of adult learning. Retrieved from: https://ec.europa.eu/education/policies/eu-policy-in-the-field-of-adult-learning_en.
  17. Walters, S. (2010). The planet will not survive if it is not a learning problem: sustainable development within learning through life. *International journal of lifelong education*, 29(4), 427-436.

(англійською переклала Т. Єрмакова – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки та іноземної філології Харківської державної академії дизайну і мистецтв)